

Catherine Durandin

Statele Unite, mare putere europeană, traducere de Gabriela Șiclovă, Chișinău, Editura Cartier, 2007, 336 p.

Relațiile transatlantice dintre Europa și Statele Unite, în cadrul cărora au existat deopotrivă consens și cooperare, dar și neînțelegeri, au o istorie foarte lungă și complexă. Autoarea prezintă în acest volum o succesiune a etapelor strategiei americane de securitate și apărare cu privire la continentul european, din care rezultă un paradox — acela că prezența Americii pe continentul european a unit și totodată a divizat Europa. Dincolo de expunerea acestei relații transatlantice complexe, tema principală a cărții este aceea de a stabili dacă SUA sunt și cum au reușit să se mențină ca *mare putere europeană* în domeniul securității și al apărării.

Pe parcursul celor opt capitole ale lucrării (apărută în Franța în anul 2004), Catherine Durandin — istoric, profesor, cercetător la Institutul pentru Cercetări Internaționale și Strategice (IRIS), autoare a mai multor lucrări consacrate relațiilor euroatlantice și Statelor Unite (*La Dynastie des Bush*, 2003; *La CIA en guerre*, 2003; *Europe: l'utopie et le chaos*, 2005) — prezintă atât o perspectivă asupra neînțelegerilor din cadrul relațiilor transatlantice dintre Europa și SUA (care au generat și divergențe intraeuropene), în principal asupra tensiunilor franco-americane începând din 1917 și până în anul 2004, cât și o trecere în revistă a interferențelor și cooperărilor comune din domeniul securității și al apărării. Analiza relației transatlantice poate fi împărțită în două etape: prima, până în 2001, când a existat atât consens și solidaritate între Europa Occidentală și SUA, între Comunitatea Europeană/UE și NATO, între Franța și America, dar și tensiuni care au putut fi în cele din urmă depășite; și cea de-a doua, după 2001, după atentatele teroriste din SUA și declanșarea războiului împotriva terorismului, când s-a constatat o ruptură gravă și o criză în relațiile transatlantice.

Primele două capitole se concentrează asupra neînțelegerilor dintre SUA și Europa Occidentală din perioada războiului rece și începutul perioadei postcomuniste (1989-1991) care s-au datorat în principal Franței, prin decizia sa din 1966 de a părăsi structurile comandamentului integrat al NATO, de a cere retragerea de pe teritoriul francez a bazelor și instalațiilor NATO și ale SUA și de a condamna războiul american din Vietnam. De cealaltă parte, Statele Unite au condamnat intervenția franco-britanică în Suez și au suportat cu greu primii pași ai reconcili-

ierii franco-germane instituite prin Tratatul de la Elysée din 1963, când și-ar fi dorit o legătură primordială cu Bonnul, prioritară cooperării franco-germane. Autoarea evidențiază faptul că aceste neînțelegeri au putut fi depășite datorită solidarității asupra apărării comune din cadrul NATO și nu au produs o ruptură între Europa Occidentală și Washington. De asemenea, C. Durandin afirmă că marile câștigătoare ale războiului rece au fost SUA, care au reușit să unească Europa în numele dreptului internațional. Războiul rece a făcut din americani și aliații lor din NATO mai mult decât asociați — „occidentali care împărtășesc aceleași valori”.

Capitolul *Statele Unite și războaiele europene* se referă pe de o parte la prezența americană pe teritoriul Europei Occidentale și solidaritatea care a existat și, pe de altă parte, la abandonarea celeilalte Europe, lipsa de comuniune, absența americană pentru *noua* Europă în perioada războiului rece. Concret, precizează autoarea, în estul Europei nici SUA și nici NATO nu au intervenit, de pildă, în insurecția Ungară din 1956, în Polonia în 1956 și nici în criza din Cehoslovacia din 1968. Autoarea se oprește în continuare asupra crizelor și războaielor fratricide, religioase și naționaliste din fosta Iugoslavie (denumită *tragedia Europei*) din 1991-1995, 1997-1999. Franța considera că noile conflicte din Europa nu ar trebui să fie de competența NATO ci a europenilor înșiși, acționând în Comunitatea Europeană/UE sau CSCE ca și într-un cadru european permanent de securitate. Până la urmă, în urma eșecurilor colective ale UE și ONU în fosta Iugoslavie, America și-a reafirmat supremația diplomatică și militară.

C. Durandin dedică următoarele capitole evoluțiilor din cadrul relațiilor americano-europene de după prăbușirea regimului sovietic, când coordonatele acestor relații se schimbă și se impune apariția unei noi arhitecturi de securitate. Autoarea precizează că începând din 1991 discursurile referitoare la legitimitatea NATO (produs al războiului rece) ca alianță militară după dispariția amenințării sovietice au alarmat Washingtonul. Franța și Germania deja își imaginau un universalism al ONU sau un rol consolidat al OSCE, iar SUA se gândeau la o revizuire a priorităților NATO. SUA au găsit tocmai în NATO un mijloc de a rămâne în Europa și au profitat de vidul de securitate apărut după desființarea Tratatului de la Varșovia.

Capitolul V, *Statele Unite, o putere europeană?*, este dedicat tocmai modului în care SUA au reușit să-și mențină prezența pe continentul european. În acest sens autoarea zăbovește asupra acțiunilor Statelor Unite care, folosindu-se de NATO, le-au permis să se prezinte ca o putere europeană: soluționarea crizei din Balcani din 1991-1995; lansarea de către NATO a Parteneriatului pentru pace în 1994; gestionarea crizei, apoi a războiului din Kosovo; extinderea NATO către noua Europă. În continuare, vom enumera câteva dintre cauzele tensiunilor euro și transatlantice expuse de autoare și modul în care s-a ajuns din nou la solidaritate comună. Amintim mai întâi faptul că în 1995 Franța s-a reintegrat în instanțele militare ale NATO din care se retrăsese și, deși a avut o atitudine defensivă față de extinderea rolului Alianței în condițiile crizei iugoslave din același an, a participat la operațiunile NATO. O altă dispută la care se referă autoarea este aceea dintre Washington și Paris cu privire la admiterea primilor candidați nou veniți în NATO din centrul și estul Europei, când de pildă România era susținută de Franța dar nu figura la acel moment pe lista americanilor. O altă concurență între voințele politice dintre cele două capitale s-a manifestat referitor la relațiile NATO cu Rusia, caz în care s-a ajuns la consens. Și nu în ultimul rând, chiar dacă inițial Franța s-a opus intervenției americane prin intermediul NATO contra RF Iugoslavia din 1999, solidaritatea europeană a funcționat. Fiind și o bună cunosătoare a istoriei comuniste și postdecembriste a României, căreia îi consacră câteva lucrări, C. Durandin surprinde de-a lungul expunerii sale aspecte de politică internă și externă din România, se referă la relația ei cu Rusia, la eforturile românești de integrare în structurile euroatlantice și acuză totodată România că se îndreaptă către tropism american.

Un motiv important de discordie în cadrul relațiilor franco-americane asupra căruia s-a oprit C. Durandin l-a reprezentat efortul Franței de a dezvolta competențe de securitate în Europa. De-a lungul consolidării integrării europene și a încercărilor de a defini o politică europeană de securitate și apărare, Franța, susținută de Germania, a dorit dezvoltarea unei politici de apărare în interiorul Uniunii, independentă de NATO, mai precis, construirea unei „Europe a Apărării”. Autoarea recunoaște că securitatea și apărarea sunt domenii sensibile ale UE în curs de consolidare. Referitor la construcția unei „Europe a Apărării”, aceasta se derulează și mai greu și se datorează în primul rând temerii de o competiție NATO — UE și o duplicare a forțelor și a materialelor. Candidații se tem deci de o alegere între Europa și Statele Unite. Autoarea este de părere că de partea europeană se impune de urgență o regândire menită a pune capăt competiției dintre NATO și UE pe care o implică discursul dogmatic care pretinde integrarea tuturor în aceste alianțe. Prioritatea ar trebui să fie finalizarea și adoptarea Tratatului Constituțional european și nu continuarea extinderii UE cu orice preț.

Dacă vechea Europă și Statele Unite păreau să se fi pus de acord în 1990 asupra unui mănunchi de refe-

rințe și asupra unei memorii comune, această ideologie a explodat după 11 septembrie 2001. Este momentul când începe cea de-a doua etapă a relațiilor transatlantice despre care aminteam la început și căreia autoarea îi consacră capitolul VII intitulat *America cea care unește, America cea care separă*. Perioada de criză și de război din perioada 2001-2004 prefigurează o ruptură esențială de destin între vechea Europă și Statele Unite în defavoarea viitorului european, de aici și apariția unei competiții. Antiamericanismul care mocnea în Franța și pacifismul de tradiție din Germania au fost reactivate. Făcând parte din vechea Europă, Franța, atașată ideilor naționale și suveranității, a condamnat hegemonia/unilateralismul american în privința invaziei din Irak, cu atât mai mult cu cât apoi s-a dovedit că intervenția americană nu s-a legitimat în condițiile în care nu s-a constatat existența armelor de distrugere în masă operaționale în Irak. Washingtonul a invocat atunci perspectiva democratizării Irakului, un fel de „Irakul lui Saddam nu este primejdios, dar este dăunător” — comentează autoarea. Mai grav este faptul că odată cu criza din Irak au apărut divergențe între noua și vechea Europă, când America a obținut sprijin necondiționat din partea statelor foste comuniste aspirante la NATO. Autoarea se întreabă „dacă ar trebui să considerăm că aceste luni de criză și de război marchează o etapă gravă, un moment decisiv al deteriorării relațiilor dintre Europa și Statele Unite, sau trebuie să gândim această etapă doar ca rezultat al politicii conjuncturale a unei administrații republicane aflate în mare măsură sub influența extremei drepte și a neoconservatorilor” (p. 294). „Neoconservatorii doresc să impună o dihotomie esențială între identitatea Statelor Unite și cea a Europei, respectiv între vocațiile specifice fiecăreia. Ei schițează un tablou contrastant al dinamicii marțiene a Statelor Unite și al înclinației venusiene a Europei. Acest discurs constituie o modalitate de a sublinia puterea SUA în raport cu slăbiciunea europeană. Dar o asemenea viziune este falsă. Pacifismul nu lipsește din opinia publică americană, iar Parisul și Londra își suplimentează constant bugetul de apărare și sunt angajate în războiul antiterorist” (p. 295).

Apoi, în capitolul VIII, *Europele și Statele Unite, puterea și securitatea*, autoarea acuză faptul că noua Europă alunecă spre un tropism american, iar vechea Europă se zbate și se agață de o promovare a ONU ca loc al afirmării dreptului internațional.

În ultimul capitol, *Perspective euroatlantice sau confruntări între leadership și haos?*, care ține loc de concluzii, autoarea indică două direcții către care pot evolua relațiile transatlantice. Pe de o parte, o viziune pesimistă potrivit căreia „expansionismul intereselor Washingtonului nu ar putea decât să determine dezagregarea Europei în pro și antiamericani și riscă să arunce continentul european într-o anarhie haotică sau într-o ierarhie de puteri în cascadă” (p. 298). Pe de altă parte, alternativa ar fi sfârșitul solidarității euroatlantice, autoarea propunând o abordare pacificată asupra extinderii europene și a construcției în final a unei „Europe a Apărării”.

Apoi, în capitolul VIII, *Europele și Statele Unite, puterea și securitatea*, autoarea acuză faptul că noua Europă alunecă spre un tropism american, iar vechea Europă se zbate și se agată de o promovare a ONU ca loc al afirmării dreptului internațional.

În ultimul capitol, *Perspective euroatlantice sau confruntări între leadership și kaos?*, care ține loc de concluzii, autoarea indică două direcții către care pot evolua relațiile transatlantice. Pe de o parte, o viziune pesimistă potrivit căreia „expansionismul intereselor Washingtonului nu ar putea decât să determine dezagregarea Europei în pro și antiamericani și riscă să arunce continentul european într-o anarhie haotică sau într-o ierarhie de puteri în cascadă” (p. 298). Pe de altă parte, alternativa ar fi sfârșitul solidarității euroatlantice, autoarea propunând o abordare pacificată asupra extinderii europene și a construcției în final a unei „Europe a Apărării”.

În ultimii ani antiamericanismul a devenit un fenomen global care se manifestă în America Latină, Orientul Mijlociu, unele părți din Asia, ca să nu mai vorbim de o serie de state din Europa, printre care Franța. Francezii nu s-au sfiit să-și declare și totodată să-și asume antiamericanismul de-a lungul timpului, iar într-o oarecare măsură cartea de față nu face excepție. Autoarea face aprecieri negative la adresa în special a administrației republicane Bush și politicii sale externe, de securitate și de apărare, aflată sub influența extremei drepte și a neoconservatorilor ame-

ricani. Următorul citat este concludent: „Cele două lumi evoluează în teama față de fundamentalismele care le amenință, dar acționează diferit. Ar fi trist ca experiența decolonizării trăită de Europa să fie complet ignorată de America. Conducerea politică republicană a președintelui G. W. Bush este însă oarbă, redusă la o concepție centrată pe propriul interes național și se pierde pe terenul minciunilor, în simulări missionare, uitând că imperiile au un sfârșit, că democrația nu este o stare naturală și că ea nu se exportă prin arme” (p. 299).

Așa cum sugerează și titlul lucrării, autoarea a reușit să demonstreze prezența permanentă a Statelor Unite fie singure, fie prin intermediul NATO pe continentul european din motive și prin mijloace diferite atât pe perioada războiului rece cât și după. Pe tot parcursul lucrării autoarea recunoaște SUA ca mare putere militară dar condamnă faptul că aceasta este tentată să democratizeze lumea prin puterea armelor. Recomandăm această lucrare tuturor celor interesați de istoria relațiilor transatlantice și euroatlantice, deopotrivă antiamericani sau proamericani, deoarece este o lucrare echilibrată, foarte bine documentată, pe parcursul căreia C. Durandin prezintă numeroase citate cu opinii și curente de opinii, luări de poziții, discursuri diplomatice etc. ale unor analiști politici, oameni politici, experți, cercetători, istorici, observatori, președinți de stat, deopotrivă din Franța/Europa și SUA.

Sanda Cincă

Robert Cooper

Destrămarea națiunilor. Ordine și kaos în secolul XXI, traducere de Sebastian Huluban, București, Editura Univers Enciclopedic, 2007, 204 p.

În colecția „Geopolitica lumii secolului XXI” a Editurii Univers Enciclopedic coordonată de George Maior, a apărut traducerea lucrării *The Breaking of Nations: Order and Chaos in the Twenty-First Century* (Atlantic Press, 2003) a diplomatului englez Robert Cooper (membru al Consiliului UE pentru Relații Externe, autorul și ideologul strategiei europene de securitate și apărare). Lucrarea vizează transformările din politica externă europeană, printr-o abordare ce merge dincolo de conceptele propuse anterior de Fukuyama sau Huntington. În centrul acestei abordări se află statul european postmodern. Scopul lucrării este acela de a surprinde schimbarea ordinii pe continentul european după sfârșitul războiului rece, prefigurând noul sistem de securitate și stabilitate în era globalizării, precum și modul în care poate fi menținută această ordine. Așa cum reiese din studiul introductiv semnat de coordonatorul colecției, „lucrarea lui Cooper se impune prin caracterul vizionar al mesajului și puterea de sinteză a discursului” (p. 5).

Prima parte a volumului, intitulată *Starea lumii*, se constituie într-o analiză cuprinzătoare a evoluției

sistemului european de securitate al ultimelor secole ce permite înțelegerea lumii post-război rece, în speță apariția unui nou și mult mai ordonat sistem de securitate pe continentul european. După Cooper sistemul balanței de putere între state suverane, a apărut mai întâi în Europa, în secolul XXI, s-a transformat într-un sistem nou, postbalanțe de putere, compus din state postmoderne. Într-o lume globalizată, spune Cooper, întrebarea cheie a devenit „cum să trăim într-o lume în care conflictele, rachetele și terorismul ignoră frontierele, într-o lume în care certitudinile familiare ale războiului rece și a alianțelor sale au dispărut” (p. 32).

Primul capitol al acestei părți analizează la *Vechea ordine mondială*. R. Cooper ia în discuție pe de o parte, sistemul european de state începând din secolul al XVIII-lea până în prima jumătate a secolului al XX-lea (care se baza fie pe hegemonie, fie pe sistemul echilibrului de putere, în cadrul cărora războiul era inerent) și, pe de altă parte, sistemul statal european începând cu anul 1945, când războiul rece a adus laolaltă sistemul balanțelor de putere și pe cel

imperial, „transformând lumea într-un întreg, unificată și concentrată în jurul unei confruntări pentru supremație totală și supusă unei singure balanțe a terorii” (p. 41). Autorul evidențiază faptul că în perioada războiului rece sistemul existent oferea impresia unui anumit grad de ordine și stabilitate datorat înțelegerii tacite reciproce între cele două superputeri, iar principalele conflicte interstatale se desfășurau în cadrul strategic al războiului rece. Însă după dispariția Cortinei de Fier și destrămarea celor două imperii europene (Uniunea Sovietică și Iugoslavia), atât sistemul echilibrului de putere, cât și cel imperial au încetat să mai fie principii de bază la nivel european și astfel, ca o consecință, a dispărut acel sistem politic unic, producându-se o schimbare în sistemul statal european și o schimbare la nivelul intern al statelor.

Capitolul *Noua ordine mondială* surprinde transformările care au intervenit în lumea și ordinea politică internațională după terminarea războiului rece. În special pe continentul european transformarea fundamentelor ordinii politice europene a fost radicală și s-a datorat apariției statului postmodern care a înlocuit în cadrul UE statul național modern. În concepția autorului, statul postmodern european reprezintă principala inovație în politica externă și în relațiile internaționale și generează noua ordine europeană care „este capabilă să depășească vechile sisteme ale echilibrului de putere sau hegemonie și să îngroape *realpolitik-ul* și politica forței din diplomația tradițională” (p. 56). În încercarea de a oferi o perspectivă asupra ordinii și stabilității internaționale a secolului XXI, R. Cooper își extinde analiza dincolo de frontierele fizice ale Europei (considerată a fi o zonă de siguranță), unde, cu câteva excepții (de exemplu Japonia), descoperă existența unei zone de pericole și haos. În concepția sa, sistemul internațional actual este alcătuit din trei lumi diferite — lumea premodernă, lumea modernă și cea postmodernă —, fiecarei lumi fiindu-i caracteristic un anumit tip de stat. *Lumea premodernă* este caracterizată de „prestatitate și haos postimperial”. Statele premoderne („state falite”) care compun această lume „nu sunt de fapt state” explică autorul deoarece nu se află sub influența puterii statale și nu posedă mecanisme de asigurare a ordinii. Este o zonă în care predomină haosul, sub forma războiului civil și a criminalității. În această categorie se încadrează state din Africa sau Asia Centrală cel mai bun exemplu este Afganistanul și chiar state din Balcani iar a doua parte importantă a sistemului internațional actual o constituie *lumea modernă* în care ordinea existentă se datorează fie echilibrului de putere, fie datorită prezenței unui stat hegemonic ce urmărește propriile interese. Statul modern tradițional/statul-națiune este cel mai des întâlnit și se caracterizează prin naționalism și monopol față de lege și forță. Ca exemple avem: Irakul, statele din regiunea Golfului și a Orientului Mijlociu etc. Această lume modernă se află sub semnul ordinii însă rămâne plină de riscuri. O caracteristică importantă atribuită de autor ordinii lumii moderne este dată de

recunoașterea principiului suveranității și de separarea politicii interne de cea externă ale statului. Potrivit lui Cooper, un produs al sistemului modern este ONU care a fost concepută pentru a stabili „ordinea alterată” în interiorul statelor națiune și care a dominat politica externă europeană și internațională. Comunismul și fascismul au reprezentat de asemenea, o culminare a statului modern, supercentralizat, folosit atât în politica internă cât și în cea externă metoda „rațiunii de stat”. Autorul consideră că în era globalizării, aceste două tipuri de state (premodern și modern) pot afecta atât securitatea zonei de siguranță postmodernă, cât și securitatea internațională în general. Prin urmare, prea puțină ordine creează riscul apariției haosului, după cum prea multă ordine și statalitate pot opri societatea din funcționarea normală.

Referitor la statul postmodern — în speță statul european contemporan, acesta nu se mai bazează pe sistemul balanțelor și pe suveranitate absolută, iar noua logică a politicii externe de securitate și apărare este diferită de paradigmele consacrate de Clausewitz sau Machiavelli. *Lumea postmodernă*, ca al treilea element al sistemului mondial se caracterizează prin aceea că distincția dintre politica internă și afacerile externe dispare. Sistemul postmodern se bazează pe cooperare și transparență. Granițele sunt tot mai irelevante între statele postmoderne. Securitatea postmodernității europene „se bazează azi pe deschidere, transparență și vulnerabilitate reciprocă” (p. 56). Cele mai însemnate exemple de comunități politico-strategice postmoderne sunt UE și NATO. „UE apare drept cea mai articulată expresie a postmodernității prin capacitatea sa de a relativiza interesele statelor, de a le supune unui proces permanent de negociere, de redefinire. UE reprezintă cel mai evoluat exemplu de sistem politic postmodern. UE reprezintă securitatea prin transparență și transparența prin interdependență” (p. 63). Referitor la evoluția construcției europene, R. Cooper nu crede într-o Europă a supranaționalității sau în construcția unui superstat european care să absoarbă statele naționale, ci mai degrabă într-un sistem transnațional, care generează interdependențe, negocieri permanente ale intereselor actorilor principali, care rămân tot statele naționale.

Deoarece aceste trei lumi se află într-un contact tot mai strâns datorită globalizării, autorul este de părere că acest lucru poate aduce beneficii, dar și evenimente catastrofale prin consecințele lor în planul păcii și securității. R. Cooper asociază acestor trei tipuri de lumi, trei tipuri de politici și strategii de securitate specifice, și anume: tratarea haosului premodern prin extinderea stabilității (postmodernității); oprirea programelor de dezvoltare a armelor de distrugere în masă (produse de lumea modernă); asumarea regulilor „cooperării, transparenței, a vulnerabilităților mutuale” în domeniul securității (caracteristice intereselor lumii postmoderne).

R. Cooper abordează apoi problema *securității în lumea postmodernă* și distinge ca principale amenințări la adresa securității internaționale a secolului

XXI armele de distrugere în masă și terorismul. Autorul depistează și un al treilea pericol care este specific lumii europene postmoderne și care emană chiar din interiorul ei, și anume, faptul că statele ar trebui să fie interesate permanent de propria securitate, chiar dacă se află la adăpostul UE, în caz contrar, ele se pot dezintegra. Cooper concluzionează că, în ciuda progreselor din relațiile internaționale obținute prin apariția postmodernității de tipul UE, lumea internațională în ansamblul său, este mai periculoasă, pe măsură ce ne adâncim în acest nou secol.

În cea de-a doua parte a lucrării, explorează dificultățile care stau în fața construirii sau menținerii păcii postmoderne în Europa și sugerează soluții de natură să extindă această securitate la scară internațională. Astfel, sub titlul *Condițiile păcii — diplomația secolului XXI*, sunt cuprinse cinci reflecții ale autorului asupra diplomației în politica externă, sub forma unor „maxime” — *Străinii sunt diferiți; Ceea ce contează, în final, este politica internă; Influențarea străinilor este dificilă; Politica externă nu ține numai de interese; Lărgeste contextul*. În concepția autorului, în lumea premodernă „războiul era un mod de viață”; în lumea modernă acesta „a fost un instrument de politică externă”, iar acum, în lumea postmodernă, „războiul este ceva ce trebuie evitat pe cât posibil, utilizarea forței este acum mai mult un eșec al politicii decât un instrument al acesteia” (p. 114). Din perspectiva postmodernă, R. Cooper consideră că obiectivul principal al politicii externe este „pacea și prosperitatea”, nu „puterea și prestigiul”. În cele din urmă, autorul evidențiază două surse de putere care pot asigura ordinea: forța și legitimitatea. „Civilizația și ordinea se nasc din punerea forței în serviciul autorității legitime. (...) Forța fără legitimitate produce

haos; legitimitatea fără forță va fi răsturnată” (p. 116). Autorul încearcă așadar, să alăture „forța” și „legitimitatea” pe un nou palier al discursului asupra relațiilor externe și politicii internaționale.

Ultima parte, intitulată *Epilog: Europa și America* reprezintă o analiză asupra diferențelor dintre SUA și UE în domeniul apărării, segment care este foarte puțin reprezentat în cadrul multilateralismului UE. Autorul insistă asupra faptului că „UE își neglijează de mult timp dimensiunea politicii externe, de securitate și de apărare comună și aceasta (...) poate fi o slăbiciune fatală în această lume incertă și plină de pericole” (p. 206). O caracteristică specifică a UE încă de la crearea sa o reprezintă tendința de a-și rezolva problemele prin negocieri și mijloace procedural-legale. Autorul este de părere că, pentru a căpăta influență internațională, UE are nevoie de mai multă „putere militară și legitimitate multilaterală”.

Un aspect care se desprinde explicit din analiza lui Cooper este acela că astăzi, lumea trebuie guvernată de legi și negocieri și nu de forță și războaie. Ca obiectiv pe termen lung, autorul propune continuarea extinderii lumii postmoderne în cadrul căreia să se regăsească echilibrul dintre politicile externă și internă. *Destrămarea națiunilor* prezintă o viziune originală asupra politicii externe și a relațiilor internaționale care depășește atât ideile idealiste, „insuficiente și absurde”, care au influențat conceptele de politică externă, cât și doctrinele realismului politic ce pun pe primul plan al relațiilor externe forța și interesele statelor. Cartea reprezintă un reper pentru noi direcții de gândire și acțiune strategică în politica externă o lucrare utilă și necesară tuturor celor care sunt interesați de geopolitică și evoluția ordinii în sistemul politic internațional.

Sanda Cincă